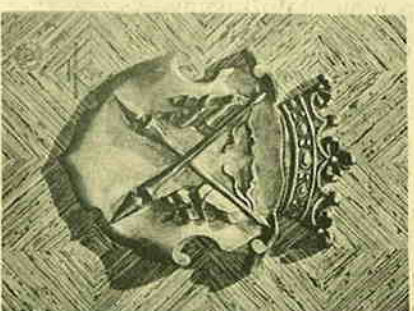
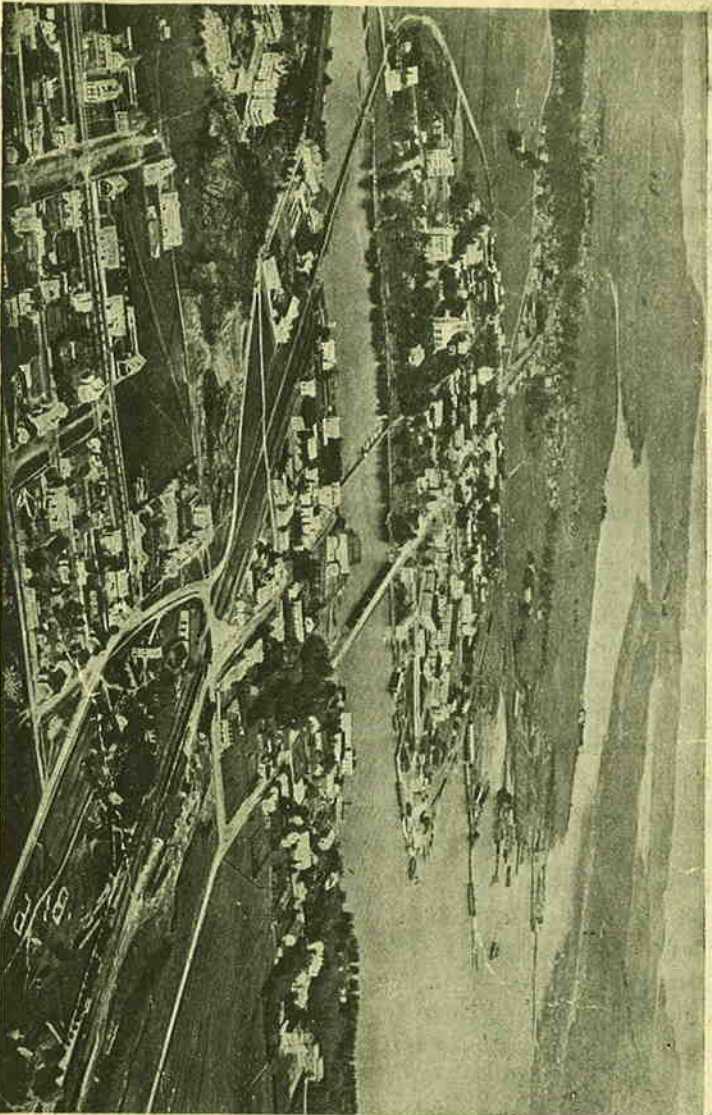

Pitäjä pitäjältä

SORTAVALA

Sortavalaa muistellen

Tämän karjalaisen yhteisen Karjala-lehden tässä liitteessä muistellaan Sortavalaa. Kerrotaan minkäläinen se oli meidän siellä asuessamme ja toimme samme sekä paljon ennen meitä.

Sortavala oli historiansa vähän yli 300 vuoden aikana joutunut kokemaan monenlaisia vaiheita. Sodat olivat sitä usein hävittäneet, mutta sen uskolliset ja uurat asukkaat olivat aina rakentaneet kaupunkinsa uudelleen. Sotaisiin muistoihin tuntuu viittaavan kaupungin vaakunakin, jossa on kaksi viiriä ristikkäin.

Sortavala perustettiin kaupallisessa tarkoituksessa ja sen porvartit aloittivatkin kaupanteon toimeksi. Jo 1656 tiedetään viiden sortavalalaisen kauppiaan matkanneen tavaroineen Nevan kautta Tukholmaan. Ja vuoden 1700 tienoilla kaupungissa asui enemmän kuin 200 porvaria, jotka kävivät kauppaa laajalla alueella. Vielä 1800-luvun puolivälissä kerrotaan Sortavalan talvimerkkimöiden olleen huomattava tapaus.

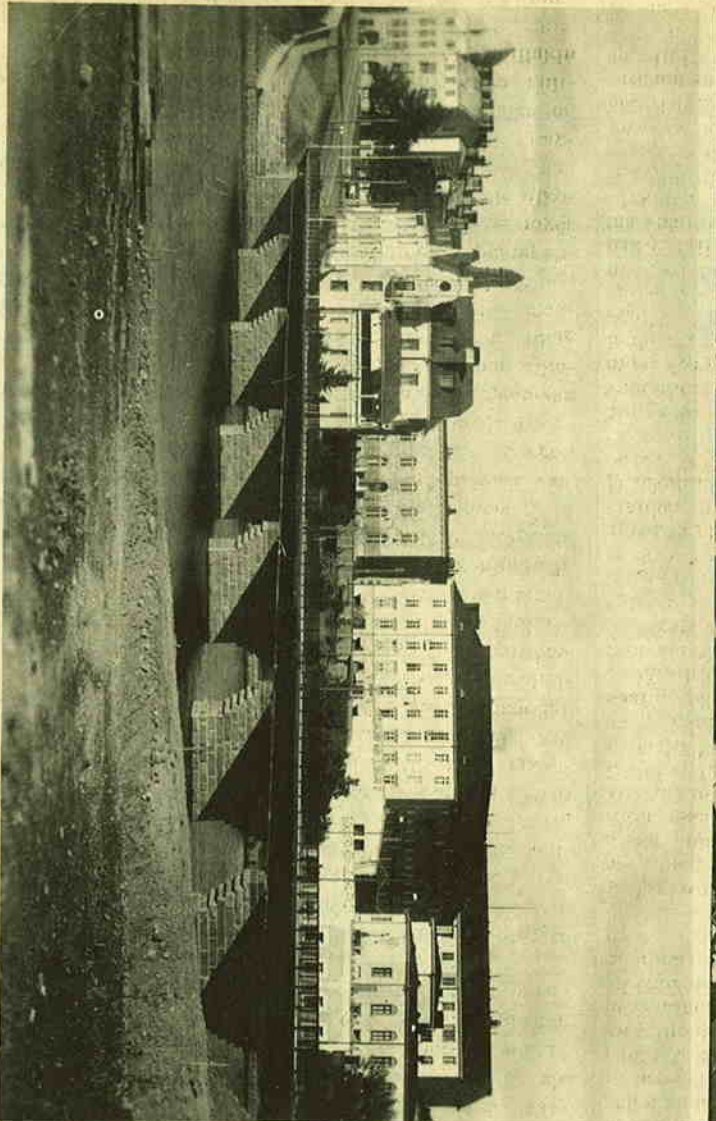
Sortavalasta oli tullut maakuntansa Raja-Karjalan, jota sittemmin alettiin nimittää Laatokan-Karjalaksi, henkinen ja taloudellinen keskus, vaikka paino lukuisten oppilaitosten vuoksi olikin enemmän henkisesti puolella. Viime vuosisadalla ja tämän vuosisadan alussa tekivät Sortavalan monet opettajat voimakasta kansanvalistusyötä laajalti maakunnassa. Eriyisen huomion ansaitsee valtakunnallinen järjestö, Suomen Kirjon Sisälihetysseura erilaisine hoito- ym. laitoksineen. Mainittakoon myös, että vuonna 1892—1917 kaupungissa toimi merimieskoului. Sellainen ilmeisesti tarvittiin Laatokan vilkkaan laivallikenteen vuoksi. Sivistystoiminta kaupungissa oli varsin monipuolista.

Kunnallisista laitoksistaan Sortavala huolehti kiitettävällä tavalla. Eriyisen ylpää se oli vesijohtolaitoksestaan, joka melkein ilmaiseksi toimitti kaupungille erinomaisia juomavettä. Asukkaita Sortavalassa oli noin 5 000.

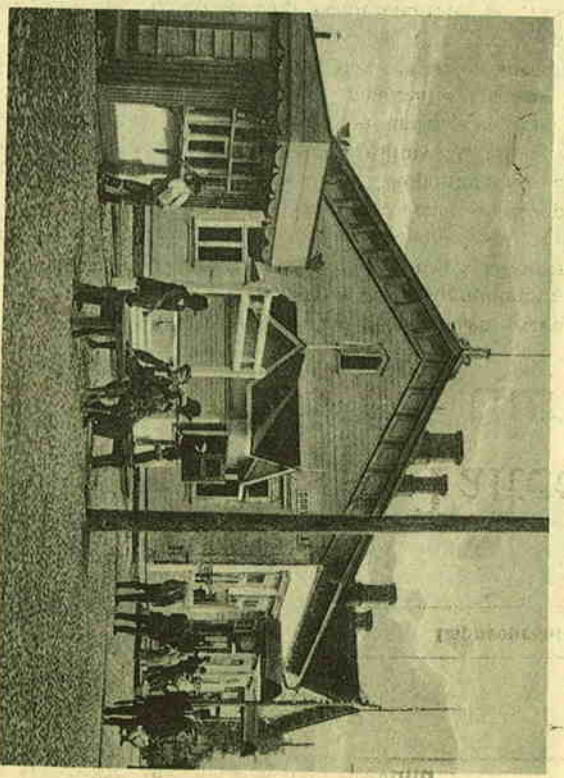
Sortavalassa pidettiin usein valtakunnallisia ja muitakin juhlia ja kokouksia. Niden päätteeksi tehtiin tavallisesti laivamatka Valaamoon. Niinpä 1930-luvulla Sortavalassa pidettiin laulujuhlien lisäksi suuri kansakoulunopettajien kokous, lottapäivät, kauppiaskokous ja maatalousnäyttely. Näidenkin kokoonumisten yhteydessä tuhannet osanottajat tekkeivät tutustumassa Laatokan keskeillä sijaitsevaan luostariin. Sortavalan asema Valaamon laivareihin toisessa päässä merkitsevä kaupungille huomattavaa matkailullisää.

Sortavalassa elettiin tasaista, vaikkakin valpasta ja viireää elämää. Talvisodassa kaupunki sai helmikuun 3. päivänä 1940 kokea ankaran ilmapiommituksen, joka aiheutti muutamien ihmisten kuoleman sekä kirkon ja useiden talojen tuhoutumisen. Jatkosodan aikana Sortavalaa jälleerakennettiin, kunnes se kesällä 1944 oli toisen kerran jätettävä. Sortavalalaiset muistavat kaivata miellyttävää kotikaupunkiaan.

T. R.

Sortavala oli kirkkojen ja koulujen kaupunki ja maakuntansa litke- ja sivistyselämän keskus. Yhessä kaupunki ilmasta nähtynä, keskellä, kaupungin keskustaa (taustalla keskellä Interiäinen kirkko, jonka edessä puistossa viime soden sankarihaudat. Kirkko paloi 2. 2. 1940 suurpommituksessa. Alhna kuulu Karjalansilta, joka niinkään katkesi pommituksessa.

Sortavalan rautatieasema, joka paloi talvisodan lopulla.

Sortavaala — maakuntansa keskus

Kun kuningas Kustaa II Adolf ryhtyi v. 1617 sol-
mitun Stolbovan rauhan jälkeen järjestämään valta-
kuntaansa takaisin liitetyn Käkisalmen läänin asioita,
hän mm. antoi määräyksen Sortavalan ja Salmin
kaupunkien perustamisesta. Salmin kaupungista piti
tulla Ruotsi-Suomen äärimmäinen rajavartiosema
Laatokan koillisrannalle. Tulevalle kaupungille ase-
tettiin jo pormestarikin, mutta siihen koko kaupunki-
hanke raukesi. Kun Salmin kaupungin perustami-
määräystä ei kuitenkaan koskaan peruttu, pitivät
salmilaiset jatkuvasti itseään kaupunkilaisina.

Sortavalan kaupungin perustamiskirja

Sensijaan annettiin v. 1632 ja niin
alkoi Kellomantemen vanhalle
kauppapaikalle Läppäjärven ran-
nalle, jolla vanhaastaan oli kaupun-
käyntioikeus jopa Tuoholan kansa-
sa, vihittien muodosta kaupunki.
Sen perustamiseen vaikuttivat kau-
palliset syyt, sillä kaupungin oli
määrä toimia hallituksen vahingol-
lisena pitämän laajakokoo maakuo-
pan lopeltamiseksi. V. 1643 kävi
kenraalikuvernööri Erik Gylden-
stierna määräämässä Sortavalan
kaupungin paikkan ja osittamassa
sen kadut. Ympäristön maakuo-
piaat velvoitettiin siirtymään
uuden kaupungin portareiksi, mut-
ta monet heistä jatkoivat myös
entistä manviljelijän ammatiaan.
V. 1651 Sortavalan kaupunki ja
pitäjä läänitettiin kreivi Gustaf
Adam Banerille, mutta kaupunki
sai pian pormestarin ja raastava-
n oikeuden. Ennenpitkää alkoi Sor-
tavalan ja sen ympäristöön siir-
tyä uutusaikukaita Savosta.

Sodan jalossa

Mutta tuskin olivat Sortavalan
kaupungin portarit saaneet talon-
se valmiiksi ja alkeelliset ranta-
aitansa kunntoon, kun valholainen
kesällä v. 1656 tuli rajan yli ja
sota sytty. Vihollinen ulotti rei-
kensä myös Sortavalan ja sen ym-
päristöön hävittäen ja polttaen.
Elämä kuitenkin jatkui ja kau-
pungin asukkaat rakensivat talon-
sa uudelleen. Kenraalikuvernööri
Yrjö Sperling kehotti kaupunkilai-
sia turvallisuuksensa vuoksi jär-
jestämään työvarion. Samoin aset-
tivat portarit vartiomiehet siksi
ajaksi, minkä he olivat kaupa-
matkoilla Nevanlinnassa. Tämä
sen vuoksi, että kaupunkiin kokoon-
tunut irtoaisväki saattoi ryhtyä
väkivaltaisuuksiin miespuolisen
väestön poissa ollessa.

Keväällä 1700 määrättiin jokai-
nen kaupungin asukas hankkimaan
itselleen tulleeseen ja miekan tai
miekan sijasta pertuskan tai kei-
hään. Tämä varmaan olikin tar-
peen, sillä suuri Pohjan sota oli
alkanut juuri kevättalvella. Sodan
alussa kohtasi Sortavalaa jälleen
hävitys, joka toistui v. 1705. Vasta
vuoden kuluttua sanotaan meidän
paenneiden asukkaiden palanneen
hiiltynneitä kotejaan uudelleen ra-
kentamaan.

Mutta nuoren kaupungin kukois-
tus oli mennytä. Se Sortavala,
joka Isonvihan jälkeen Uudenka-
pungin rauhanteossa v. 1721 luovu-
ttiin Venäjälle, oli vähäinen, kur-
ja kaupakäyvä, jossa asui 17 per-
heittä ja niissä yhteensä 33 henkeä.
Pikkuvähä koetteli vielä kovin tätä
paikkakuntaa, kunnes sen liike-
elämä vuoden 1760 tienoilla alkoi
vikastua.

Uusi nousukausi alkaa

V. 1783 Sortavala sai jälleen kau-
pungin oikeudet, tällä kertaa kei-
sarina Katarina II:ta, ja seuraava
vana vuonna siitä tuli piirikunnan-
kaupunki. Kuitenkin kaupungin
merkitys alkoi kasvaa vasta vuo-
den 1811 jälkeen, jolloin Viipurin
läänin jälleen yhdistettiin muun
Suomen yhteyteen. Virastojen kie-

Sortavalan keskusta, Karjalankatua, vasemmalla Pohjoismaiden Yh-
dyspankki.

lönä oli ruotsi, mutta saksa pu-
huttiin paljon siivestyneessä perheis-
sä. Niinpä 1788 perustettu aiempi
kansakoulu oli saksankielinen. Sor-
tavalan kauppiat, Berg, Böhm,
Klimpujev, Lambert, Moldakov,
Mitsinen, Sautko ja Siltioinen käi-
vivät markkinoilla ympäri Suo-
men sekä Aunuksen Sängissa os-
taen nahkoja, lintuja, voita ja ka-
lia, jotka vietiin Pietariin. Siellä
tuotiin vuorostaan jauhvoja, suola
ja rihkettä. Jotkut tekivät kau-
pustarkkoja aina Tihviristä, Mosk-
vaan ja Nisni—Novgorodiin saak-
ka. 1820-luvun Sortavalla oli huo-
nallava turks- ja viljakaupan
keskus. Laivailike Laatokalla vil-
kastui tuntuvasti, ensin purjelai-
vojen osalta, mutta jo 1850 ilmestyi
ensimmäinen höyrylaiva Laatokal-
le. Se oli siipilava »Pietari Suu-
ri» ja se alkoi viljittää liikennettä
Sortavalan ja Pietarin välillä. Kau-
pungin käsityöläisten määrä lisää-
ntyi jatkuvasti.

V. 1801 rakennettiin Kisanmäen
harjoittele Sortavalan ensimmäi-
nen luterilainen kirkko, joka oli
yhteyden kaupungin ja pitäjän kes-
ken. Pian sai kaupunki myös por-
mestarin ja järjestysoikeuden, jon-
ka lialle 1877 tulivat maistraatti ja
raastuvamokkus. Aikanaan perus-
tettiin myös apoteekki, yleinen sa-
raala, rahatoimikamari, kaupungin-
valtuusto, tulivat pankki, sähköen-
nätin, VPK, puhelinlaitos, muse-
o jne. Tyttökoulu aloitti opetusyön-
sä jo 1857, mutta lyseo vasta 36
vuotta myöhemmin. Siihen välin
mahtui 1880 perustettu seminaari

Rautatien tuloa juhliittiin

Kun Karjalaa rataa alettiin 1880-
luvun loppupuolella rakentaa, jou-
tti Sortavalakin sen piiriin. Juh-
lajuna saapui Sortavalan marra-
kunan 1. p:nä 1893 ja silloin oli kau-
pungissa ilo yhämmällään. Rauta-
tien kunnaksi järjestettiin juhla,
jossa pidettiin toinen toistan kau-
nimpia puhetta. Sortavala oli näin
vedetty yhteyteen maan muiden
osien kanssa ja tämä yhteys oli
omaan vahvistamaan kansallista
ja valtiollista oheyttämme. Maa-
kunnan sekä henkiseksi että ai-
neelliseksi keskuksiksi muodostu-
aivan uudet kehityksen mahdol-
lisuudet.

Seuraavana vuonna perustettiin
Sortavalassa Iä-Karjalain maanvil-

paallon, tuhansia kesän kulussa.

Mutta myös Laatokan takaisen
Karjalain kaukaiset runomaat hou-
kuttelivat matkailijoita puoleensa.
Niissä oli vielä jäljellä paljon sitä
romanttista hohdetta, jonka Kale-
vala oli synnyttänyt. Näillekin ru-
nomaille, Salmin, Suistamolle,
Suojärvelle, Korpiselälle ja Soan-
lahdelle monet matkasivat Sorta-
valan kautta, vaikka Suojärvelle
ja Salmin rakennettuja rautateitä
kin paljon käytettiin.

Myös maanpuolustuksen kannal-
la Sortavala oli merkittävä keskus.
Siihella majaili Laatokan puolustuk-
sesa vastaavan Rannikkokrykistö-
rykmentti 3:n esikunta. Sen pääl-
likkö, kenraali Eino I. Järvinen ja
hänen alaisensa tunnottiin hyvin
Sortavalassa. Samoin olivat suh-
teet mitä parhaimmat kaupunki-
laisten ja Kasinhännessä sijainneen
lentoseuran väen kanssa.

Muutama sana myös urheilusta,
Yleisurheilusta vastasivat TUL:n
alainen seura Pommitus ja SVUL:n
alainen Viritys. Pallotilua, nyrkkei-
lyä, painia ja uintia varten olivat
omat erikoisruunansa. Seminaarin
pujolla oli oma seuransa Sortavalan
Kunto ja Lyseolaisilla Lyseon kil-
pavekoi. Harrastuksia siis oli
vaikka näkyviä tuloksia alkoi lime-
tä vasta viime vuosina.

Kunnallista toimintaa johdettiin
vakanaeen, varovastaan tapaan.
Kaupunginvaltuusto valittiin puo-
lehtuunuksen mukaan, mutta por-
varillisilla oli vankka enemmistö.
Asiat kuitenkin ratkaistiin sovi-
tellen ja yhteistä etua silmällä pi-
täen. Niinpä esim. kadut pidettiin
hyvässä kunnossa ja osittain niissä
oli asvaltipäällyskäin. Sairaalaai-
toksesta kaupunki huolehti hyvin,
samoin sähkölaitoksesta ja puis-
toista.

Vain kerran muistan sotien edel-
lä syntyneen kivista keskustelua
kaupungin asioista. Se koski linja-
autoaseman rakentamista. Työn
väitettiin tulleen odotettua kalliim-
pääksi ja kaupunginjohtajan ylit-
tänne rakennuttamisessa valtuu-
tensa. Kaupunginjohtaja joutuikin
kaikei tämän takia eroamaan.
Mutta esimerkiksi sellainen suuri
rakennuspanke kuin ajosillan ra-
kentaminen Vakrolaisten yllä saa-
tiin aikaan hyvässä yhteisymmä-
ryksessä.

Muistellampa eräitä nimiä

50—60 vuotta sitten tunnettiin
Sortavalassa »lempinimillä» m.m.
seuraavia henkilöitä:
Kilketä-Pirainen poltti urkuja
kirkossa. Nimi lielee johtunut lä-
hinä puhetylyydestä.

Parta-Pullit kasausti Airaanteen,
Pillijärven, Lütkölanjärven, Kar-
malan ja Hymppöjän järvisä Sou-
teki tavallisesti yksin. Nimi johtui
komeasta mustasta parasta.
Rontka-Pulli kalaseli myöskin ja
kutui kalapyydyksiä. Souteli pää-
asiasa meiomalla. Nimensä etuliit-
teen lielee saanut sittä, kun oli ai-

V. 1865 rakennettu puinen kau-
pungintalo oli pieni ja vaatimaan
ja jäi suurten uusien kivi-
varioon. Sen tilalle ei kuitenkaan
ennätetty ryhtyä uutta kaupungin-
taloa rakentamaan. Sensijaan Sou-
rahuonetta laajennettiin kunnan
makkahotoliksi ja sen yhteyteen
rakennettiin ajänmukainen välis-
tustalo juhlassaimeen ja näytä-
mineen.

Kaupunginvaltuuston ensimmäi-
nen puheenjohtaja oli piirtäjäkäri
H. A. Hällström (1886—1895) ja hä-
nen jälkeensä kihlakunnantoumari
K. G. Berg (1896—1900), jotka mo-
lemmat vaikuttivat suuresti kau-
pungin kehitykseen. Ansioikkaita
kunnallismiehiä olivat myös semi-
naarilehtori Taavi Lehtinen, jota
kaupunkilaiset käyttivät nimeä ero-
tri G. J. Winter ja kouluneuvos
K. A. Merikoski. Viimeinen pitkä-
aikainen valtuuston puheenjohtaja
oli varatuomari Imari Luostar-
nen (1890—1941). Takaisin valla-
tussa kaupungissa toimi valtuus-
ton puheenjohtajana (1942—44) se-
minaarilehtori Eetu Valve.
Sortavalalla on ollut kolme
kaupunginjohtajaa, insinööri J. A.
Savolainen, varatuomari Arvi Häy-
hä ja insinööri Otto Salokoski. Kau-
pungin lääninjohtajana toimi aikai-
semmin pitkänen rakennusmestari
K. F. Puolamäki.

Renqvistin perinteitä

Tunnettu herännäisjohtaja ja us-
konnollinen kirjailija Henrik Ren-
qvist tuli Sortavalan kappalai-
seksi 1836. Hän sai puheillaan ja
kirjallisaan aikaan paljon heittäy-
tä ja tapojen parantumista. Hänen
vaikutuksensa tuntui paikkakun-
nalla viimeiseen asti. Hän kuoli
Sortavalassa 1866.

Sortavalan kaupunkiseurakunta
erotettiin 1918 maaseurakunnasta
itsenäiseksi kirkkoherrakunnaksi.
Sen ensimmäiseksi kirkkoherraksi
tuli seuraavana vuonna lääninro-
vasti Oskari Kanervo, joka hoiti
kita tehtävää aina siirtoseurakun-
tien lopettamiseen saakka 1950.
Sortavalan seurakunnan vaikuttava
jäähvängisjuhla pidettiin Piekä-
mäellä 16. 10. 1949. Seurakuntatoi-
minta kotikaupungissa oli ollut mo-
nipolisista ja vireää.

Ortodoksisia kirkkokuntaa johti
Sortavalasta käsin sen päämiehet
arkkipiispa Herman. Keskinäiset
suhteet luterilaisen ja ortodoksisen
papiston ja väestön kesken olivat
kaikein puoliin suotuisat. Vallitsi
hyvä yhteisymmärrys.

*

Kun nyt näitä riviejä kirjoittaes-
sani astelen ajatuksissani Sortava-
lan katuja ja terehdin vastaan-
tulevia tuttuja, minut valtaa sano-
maton hakeus ja ikävä. Se kau-
punki oli meille kaikille rakas,
sillä oli paljon hyviä ihmisiä. Me
ajattelimme paljolta samoin, toi-
mimme samantapaisten päämäärten
hyväksi, meillä oli yhteisiä harras-
tuksia. Meillä oli kaikilla sellä
hyvä olla. Siksi me yhä kaipaam-
me menettätyä kotikaupunkia.
Terveisiä sortavalalaisille!

Toivo Rasilaanen

Koinaan potenut halvauksen, joka
jähti jalat pysyvästi hervoittomiksi.
Kahden kepin varassa hän kulki
kotoaan rannolle. Asui Airaanteen
Pönkäsemmässä Pulla-Marin ta-
lossa.

Pierru-Pulli oli omalaatuinen hen-
kilö. Hän tenasi oman ja väinönsä
leivän hirsitaloja riveerimällä. Hä-
nenä neljä pytypuoli pörrötteli usko-
matonnan usein, jolloin Pulli tuumi
vään, että mitä sie siellä». Asui
Karjalain Pertskanmässä. Väinön-
sa kanssa kun liikkui ei valmolla
ollut asiaa miehenä rannalle, oli
tallustettava takana. Väinön luo-
na ei myöskään saanut käydä vte-
raika. Kerran Pulli saattoi kauem-
maksi töihin, jolloin väinön luo-
tuhi kaahville naapurien naisia.
Kun paha ukonilma yllätti, Pulli

Linja-autosema tuskalla ja oikealla krekikalaiskatolisen kirkko-
kunnan talo, jonka oli piirtänyt J. Viiste. Se valmistui 1931.